

Skabt til at skabe ved Johnny Triedecke mfl. aschehoug.

Tekst 57: Erasmus af Rotterdam: Af Tåbelighedens Lovprisning, 1511 (se p. 56ff.)

Efter: Erasmus af Rotterdam: Tåbelighedens Lovprisning. Oversat og indledt af Villy Sørensen, Gyldendal 1979, p. 110–112.

* Tåbelighedens gudinde, se p. 56.

Ill. 55: Den ældre satiriker Erasmus (1466–1536) har stadig overskud til et kruset smil, men udtrykker øjnene ikke begyndende resignation over verdens dårskab? Maleri af Hans Holbein (1497–1543) (se også træsnittet p. 58).

c) Erasmus om renæssancefyrsten

Jeg* har nemlig længe haft lyst til at sige et par ord om konger og hoffolk, hvis dyrkelse af mig er uden omsvøb og så frimodig som det sømmer sig for fribårne. Og hvis de havde en smule sund fornuft, hvilken tilværelse ville da være mere bedrøvelig end deres og lige så afskrækkende? Hvem vil nemlig finde det umagen værd at komme til magten, endda i kraft af mened og brodermord, hvis han gør sig klart hvor stor en byrde man tager på sine skuldre hvis man vil optræde som sand fyrste? Den, der har overtaget statens ror, må arbejde for de fælles og ikke for sine private interesser og ikke have andet i tankerne end det fælles vel; loven, hvis ophavsmand og håndhæver han er, må han ikke vige en tomme fra; alle embedsmænds og øvrighedspersoners ubestikkelighed må han stå inde for; han alene er udsat for alles blikke, da han enten, i kraft af sin høje moral, som en lykketjerne kan lade menneskeheden få del i den højeste velfærd, eller som en ildevarslende komet kan medføre død og ødelæggelse. Andres fejl mærker man ikke nær så meget til, og de har ikke så langtrækkende virkninger, men fyrsten er placeret så højt at blot en lille afvigelse fra den rette vej straks vil forplante sig og sprede fordærv blandt de mange. Og da fyrstens lod fører meget med sig, som leder bort fra det rette, såsom fornøjelser, frihed, smiger, vellevnød, må han strenge sig særligt an og være omhyggeligt på sin post for ikke at lade sig forlede til pligtforsømmelse. Og endelig – for slet ikke at nævne de hemmelige efterstræbelser, misundelsen og alle de andre farer og anfægtelser – troner over hans hoved den sande konge, der snart vil kræve ham til regnskab for selv den mindste forseelse, og det med jo større strengthed, jo mere storslået hans magtudøvelse har været. Hvis altså fyrsten ville gøre sig dette – og meget mere af samme slags – klart, og det ville han jo, hvis han var klog, så ville han, skulle jeg tro, hverken kunne sove eller spise roligt. Men nu giver fyrsterne ved min nåde alt dette guderne i vold og er gode ved sig selv og lader ingen komme sig for øre, der ikke forstår at sige dem behageligheder, så at deres sjæl går fri for bekymring. Fyrsterne mener at opfylde deres pligter på det bedste hvis de går på jagt fra morgen til aften, opdrætter smukke høste, sælger civile og militære embeder til egen gavn, daglig finder på nye metoder til at beskære borgernes formuer og overføre dem til deres egen kasse, vel at mærke med så stor dygtighed og så udspekulerede begrundelser at de giver selv den største uret et vist skin af retfærdighed. De gør sig samtidig stor umage for at tale godt for folket for rigtig at vinde det for sig. Forestil jer nu en fyrste som han ofte er: et menneske uden kendskab til loven, næsten en fjende af det fælles vel, ivrigt optaget af at pleje sine egne interesser, forfalden til udskjelser, fuld af had til viden, til frihed og sandhed, med alt andet end statens velfærd i tankerne, uden anden rettesnor end sin egen lyst og sin egen fordel. Og forsyn ham så med den gyldne kæde, der symboliserer harmonien mellem alle forenede dyder, med den juvelbesatte krone, der minder om, at han i alle heroiske egenskaber må rage op over alle andre; endvidere med sceptret, tegnet på retfærdighed og ubestikkelighed, og endelig med purpuret, vidnesbyrdet om hans overordentlige kærlighed til sit land. En fyrste, der sammenligner disse insignier med sin livsførelse, vil nok rødme af skam over sin mundering og frygte en næsvis udlægning og spotsk latterliggørelse af hele denne teatraliske pagt.

floriner på Videre har han bestilt en rød fløjsdragt med hvide ærmer og føret med mår, til bryllupsdagen. Og endelig en rosafarvet kjole broderet med perler, han ved slet ikke, hvad han skal stille op, for hun er køn, og han vil godt udstaffere hende endnu kønnere. Der er faktisk ikke i hele Firenze en til af hans slags og så fortræffeligt anlagt i enhver henseende, efter den almindelige mening. Gud give hende et godt helbred i lange tider og skæmpe hende sin nåde. Det ønsker jeg.

Uddannelse

Hvad angår planen om at sende Matteo [Alessandra Strozis anden søn] til udlandet, så er jeg for øjeblikket ikke meget for den. For selv om han endnu er lille, så er han mig dog en god kammerat, og jeg kan kun dårligt undvære ham, i al fald når Caterina bliver gift; så ville jeg føle mig helt forladt uden ham. For øjeblikket er jeg ikke stern for at sende ham bort. Og udvikler han sig godt, beholder jeg ham helt her. Han kan jo ikke blive beskattet, før han er 16, og i marts blev han først 11 år. Jeg har taget ham ud af regneskolen, og nu lærer han at skrive, så vil jeg have ham anbragt i banken til vinter. Bagfter kan vi altid se, hvad der lader sig ordne. Gud give ham den dygtighed, som han har gavn af.

Bystatens økonomi

Hvad angår kommunens [bystatens] anliggender, har jeg, må du vide, en gæld på 240 floriner og bliver generet af ikke mindre end 4 forskellige kontorer, som skal kræve penge ind til kommunen. De sidste 6 måneder har jeg ikke haft andet at gøre end at rende fra det ene kontor til det andet. Gud være lovet – endelig er jeg blevet enig med dem om at afdrage ca. 9 floriner om måneden alt i alt indtil slutningen af februar. Man venter her den nye skateligning til oktober, og hvis det går ret og rimeligt til, og der ikke bliver lignet efter forgothbedende på enker og umyndige, så skal jeg højst af med 2 floriner; så bliver jeg måske ikke nødt til at lave så stor gæld. Og da hertugen nu er død, tror man, at vi ikke kommer til at betale så meget – det skulle da være, at kongen af Aragonen giver os noget at gøre. Han har indtaget et kastej ved Monte Varchi, der hedder Cennina. Da han tog det, sagde man, det skulle allerede tages tilbage næste dag, men det kunne de ikke holde. Nu er det allerede 3 uger siden, og de kan holde længe endnu, for der boede før en bonde i det, af hvis korn og andre efterladenskaber de alene kan leve et helt år. Nu hedder det sig, at det vil koste over 40.000 floriner at erobre det tilbage. Gud hjælp os i vor nød!

Fortængelighed

Caterina beder mig sige dig, om ikke nok du vil skaffe hende noget af den sæbe, og hvis der er en eller anden slags godt vand [parfume] eller et andet skønhedsmiddel, så beder hun dig snart sende hende det med et eller andet pålideligt bud; for der er mange snydetampe til.

Fokus: Fra artiklen til Reformasjonen Kim Beck
Danielsen m. Fl. Gylendal 2007

Moderlige råd

Du skal ikke undre dig over, hvis jeg ikke skriver ret tit, for jeg har nok at ordne for Caterina; du skal nok blive holdt skadesløs, når Matteo først får lært at skrive; men regn ikke med mig. Men skriv du i hvert fald til mig med hvert bud, også selv om det ikke er andet, end det går dig og Niccolò [Filippo faders fætter] godt. Jeg ved ikke, hvordan du klarer det med dine forretninger, og om du hænger i med dem. Gud skal vide, at jeg blev ked af det, da jeg hørte, at du ikke kunne komme hertil, da du var i Livorno. For hvor er der meget, man kan sige mundtilgigt som man ikke kan skrive. Om gud vil, genser jeg jer raske før min død. Frem for alt, min søn, opfør dig godt, så jeg kan have glæde af dig, siden du i fjor valde mig så megen sorg med dine dumme streger. Tænk på din stand og glem ikke, hvad Niccolò har gjort for dig – du burde kysse den jord, hans sko betræder; for det. Jeg siger dig det i din egen interesse, for du er mere forpligtet over for ham end over for din far eller mor, når jeg tænker på, hvad han har gjort for dig, og hvad ingen anden ville have gjort for dig. Vis derfor, at du skønner på det, og vær ikke utaknemmelig for de velgerninger, som I – du og dine – har modtaget og stadig væk modtager. Jeg skal ikke fortræbe mig længere i det, for du må vel nu forstå mig, nu da du ikke mere er noget barn, men i juli er blevet 19. Vær fremfor alt økonomisk, som det jo er nødvendigt, for det står værre til med os, end du aner. Jeg kan ikke komme på mere for i dag. Gud beskytte dig mod alt ondt. (...) Og når du bliver kasserer, så hær dig sådan ad, at det gør dig ære, hold dine hænder rene [undgå korruption og bestikkelser], for at jeg ikke skal lide endnu mere sorg, end jeg allerede har haft.

4. ● Niccolò Machiavelli "Fyrsten", 1513

Det følgende uddrag af "Fyrsten" [Forlaget HELIKON, 2006. Side 103-105. Oversættelse: Fritz Woldery] kapitel 18 omhandler det evigt gyldige spørgsmål "På hvilken måde fyrsterne skal holde deres iøjne". Niccolò Machiavelli er stadig aktuel og læses af vor tids magthavere.

I bør følgerlig vide, at der er to måder at kæmpe på: den ene med loven, den anden med styrken; den første er særegen for mennesket, den anden er det for dyrene; men fordi den første mange gange ikke er tilstrækkelig, er det nødvendigt at gribe til den anden. Derfor er det nødvendigt for en fyrste ret at kunne behjælpes sig af [metoderne hos] dyrer og mennesket (...)

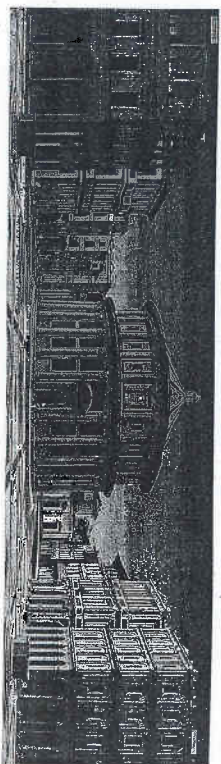
Da en fyrste altså er nødt til ret at kunne behjælpes sig af dyret, skal han blandt disse vælge ræven og løven; thi løven forsvares sig ikke mod snarer, ræven forsvares sig ikke mod ulve. Det er derfor nødvendigt at være ræv for at kende snarerne, og løve for at afskrække ulvene. De, der ganske enkelt holder sig til løven, forstår sig ikke på det [at være fyrstel]. Hvorfor en klog hersker ikke kan, ej heller skal overholde sit

løfte, når en sådan overholdelse vender sig imod ham, og de grunde, der fik ham til at fremsætte det, er borte. Og hvis menneskene alle var gode, ville denne forskrift ikke være god; men fordi de er slette og ikke ville overholde deres over for dig, er du heller ikke nødt til at overholde dit over for dem. Ej heller savner en fyrste nogen side legitime grunde til at besnykke en manglende overholdelse. På dette kunne man give utallige moderne eksempler og vise, hvor mange fredsafaler, hvor man løfter der er blevet gjort ugyldige og indholdsløse af fyrsternes mangel på ordholdenhed; og den, som bedst har forstået at betjene sig af ræven, har klarst sig bedst. Men det er nødvendigt nøje at kunne besnykke denne natur og være en stor simulanti og hylker: og menneskene er så enfoldige, og så meget retter de sig efter nærværende fornødenheder, at den, der bedrager, altid finder en, som vil lade sig bedrage. (...)

For en fyrste er det altså ikke nødvendigt i virkeligheden at have alle de ovennævnte egenskaber, men det er yderst nødvendigt at synes at have dem. Ja, jeg vil vove at sige dette, at når man altid har dem og jagtlayer dem, er de skadelige; og når man synes at have dem, er de nyttige; som at synes from, trofast, menneskelig, opriktig, religiøs og være det; men med ånden således opbygget, at du, når det er nødvendigt ikke at være det, er i stand til og forstår at forvandle dig til det modsatte. Og man må forstå, at en fyrste, og især en ny fyrste, ikke kan jagtfrage alle disse ting, i kraft af hvilke menneskene anses for gode, fordi han for at bevare staten ofte er tvunget til at virke imod troen, imod næstekærligheden, imod menneskeligheden, imod religionen: Og derfor er det nødvendigt, at han har en ånd, der er parat til at vende sig i overensstemmelse med det, som Jykkens vind og tingenes omskifteligheder byder ham, og, som jeg har sagt ovenfor, ikke fjerner sig fra det gode, når han kan, men forstå at inklude sig med det onde, når han er nødt til det.

En fyrste må folgelig være meget omhyggelig med, at der aldrig fra hans mund undslipper ham noget, der ikke er fuldt af de ovennævnte fem egenskaber, og at han synes, når man ser og hører ham, at være ren barmhjertighed, ren tro, ren oprigtighed, ren menneskelighed og ren religion. Og der er ikke noget, som er mere nødvendigt at synes at besidde end denne sidste egenskab. Og menneskene i deres helhed dømmes mere med øjnene end med hænderne; thi at se er enhver beskåret, selv at mærke kan få. Enhver ser det, som du synes at være, få mærker selv det, som du er; og disse få vil ikke vove at sætte sig op imod meningen hos de mange, der har statens autoritet til at forsvare sig; og hvad angår alle menneskers handlinger, er især fyrsternes, hvor der ikke er en højere instans, hvortil man kan appellere, ser man på målet. Lad altså en fyrste seje og fastholde staten; midlerne vil altid blive bedømt som ærefulde og blive rost af enhver; thi simple folk skal altid blive bedømt synes, og med udlandet af sagen; og i verden er ikke andet end det simple folk; og de få har ingen plads der, så længe de mange har noget, hvorpå de kan støtte sig. (...)

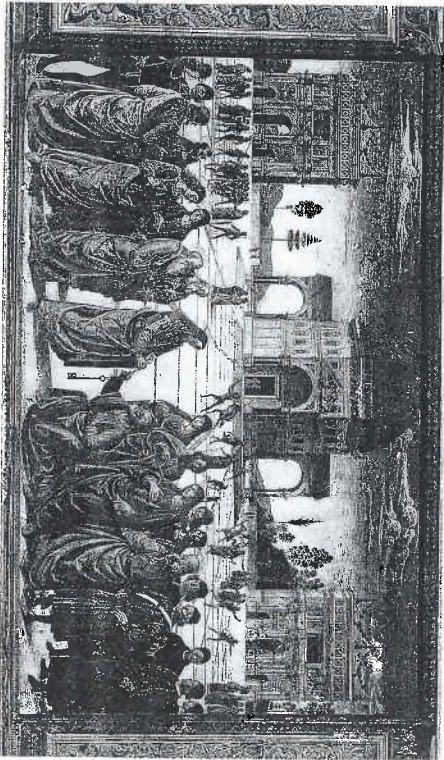
5. ● Renæssancens idealby

Piero della Francescas perspektivistiske idealby fra 1465 viser renæssancearkitektens bud på den perfekte arkitektur. Den cirkelformede kirke i midten viser den katolske kirkes position i samfundet. De repræsentative bygninger ved siden af kirken er borgerhuse, hvor den nye borgerklasse kunne leve deres privatliv og udføre deres forretninger. Piero della Francescas brug af centralperspektivet er med til at skabe en rational og stram komposition for fremtidens idealby.

Kunstnerens idealby er en fantasikonstruktion, der ikke blev realiseret, men har givet arkitekter inspiration op til i dag.

6. ● Peters hyrdebrev

Pietro Peruginos fresko, Peters hyrdebrev (1481-82), er stramt og symmetrisk opbygget. Perugino har ladet sig inspirere af Piero della Francescas idealby. Peters hyrdebrev viser Kristus, der overrækker nøglemagten til Sct. Peter. Nøglemagten var symboler på den katolske kirkes magt. I det øverste hjørne af billedet ses Kristus, der overrækker nøglemagten til Sct. Peter. Nøglemagten var symboler på den katolske kirkes magt. I det øverste hjørne af billedet ses Kristus, der overrækker nøglemagten til Sct. Peter. Nøglemagten var symboler på den katolske kirkes magt. I det øverste hjørne af billedet ses Kristus, der overrækker nøglemagten til Sct. Peter.